

„POZWÓLCIE MI BYĆ SOBĄ”

To jedyny znany film przedstawiający Anne Frank.
W 1941 roku przypadkowo uwieczniono ją na nagraniu ze ślubu córki sąsiadów rodziny Franków.

Historia życia Anne Frank

„Pozwólcie mi być sobą, to będę zadowolona” – napisała Anne Frank w swoim dzienniku 11 kwietnia 1944 roku. Wtedy już od prawie dwóch lat ukrywała się w Amsterdamie. Druga wojna światowa trwała w najlepsze, a Holandia była pod okupacją Niemiec od maja 1940 roku. Anne, jej siostra i ich rodzice ukrywali się w oficynie, niezamieszkałej części przedsiębiorstwa Ottona Franka.

W Oficynie Anne snuła marzenia o powojennym życiu – pragnęła zostać pisarką i dziennikarką. Często rozmyślała o otaczającym ją świecie i o wojnie. 15 lipca 1944 roku napisała w swoim dzienniku: „To jest ta trudność dzisiejszych czasów: ideały, marzenia, piękne oczekiwania jeszcze się nie zdążą rozwinąć, a już zostają trafione i totalnie zniszczone przez najbardziej przerażającą rzeczywistość”.

Dla nazistów Anne Frank była po prostu Żydówką. Ustanowione przez nich prawa rasowe pozwalały im określać, kto jest Żydem i tym samym odmawiać takiej osobie prawa do życia. Antysemityzm nazistów doprowadził do Holokaustu – masowego mordu sześciu milionów żydowskich mężczyzn, kobiet i dzieci. Anne Frank była jedną z ofiar. Pierwsza część tej wystawy skupia się na historii jej życia.

Nasza codzienność przynależy już do innej epoki. Różnice między „wczoraj” i „dziś” są ogromne, jednak dyskryminacja i wykluczenie nie zakończyły się wraz z drugą wojną światową. W drugiej części wystawy dowiesz się, jak sobie z nimi radzić, pomogą ci w tym opowieści młodych ludzi.

A sepia-toned photograph of a young couple on their wedding day. The woman is wearing a white wedding dress and a headpiece, and the man is in a dark suit with a white shirt and bow tie. They are standing on a balcony or staircase with a railing. A large bouquet of flowers is visible on the left side of the frame.

1929 - 1933

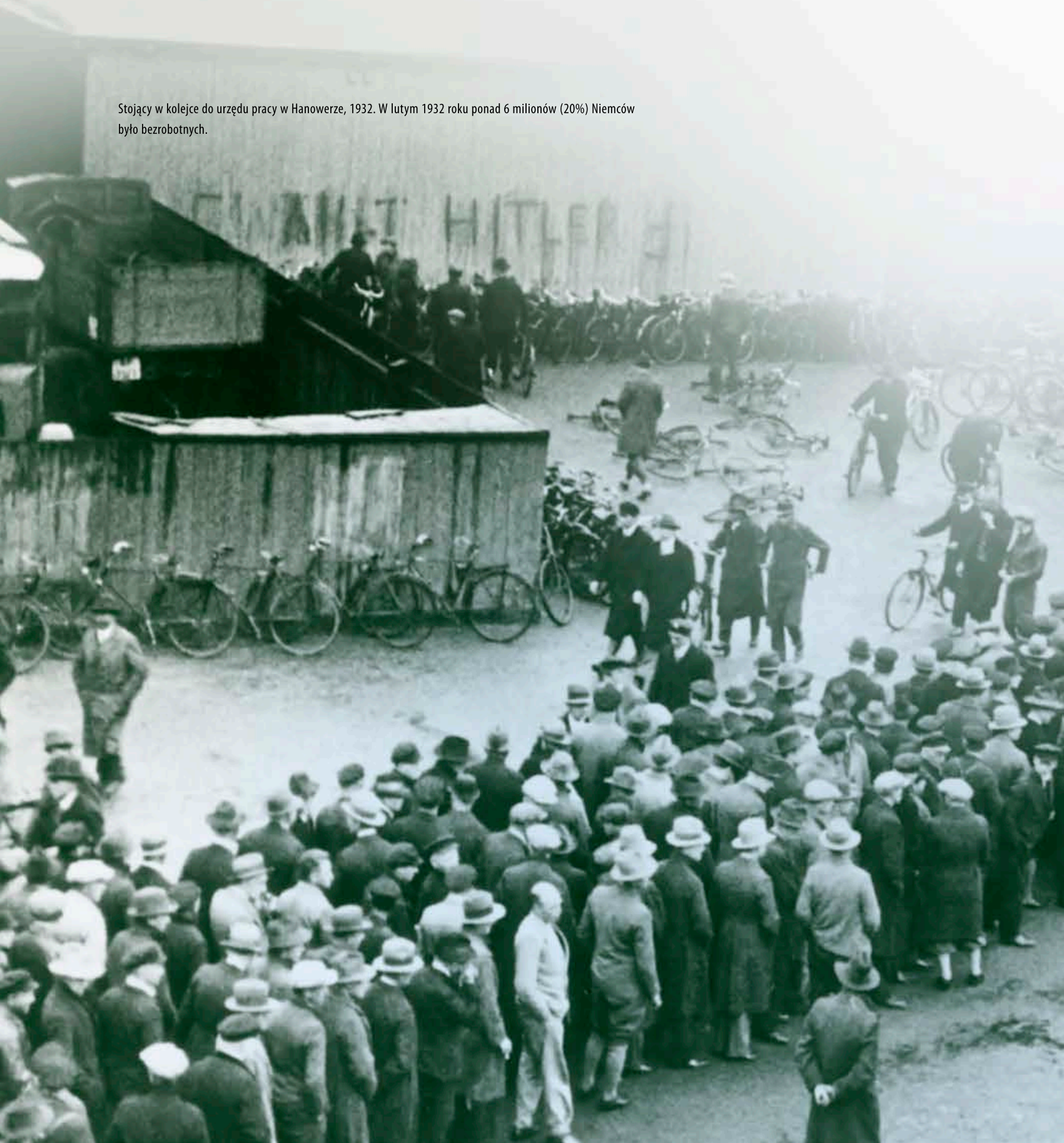
Otto Frank i Edith Holländer pobrali się 12 maja 1925 roku.

Annelies Marie Frank

1

12 czerwca 1929 roku rodzina Franków świętuje przyjście na świat drugiego dziecka, Edith i Otto cieszą się z narodzin młodszej córki, Anne (Annelies Marie). Frankowie są niemieckimi Żydami. Mieszkają na cichych przedmieściach Frankfurtu nad Menem. W okolicy jest wiele dzieci, z którymi Anne i jej o trzy lata starsza siostra Margot mogą się bawić. Otto i Edith są szczęśliwi, jednak martwią się kryzysem ekonomicznym w kraju.

Niemcy przegrały pierwszą wojnę światową (1914-1918). Traktat wersalski pozbawił to państwo części terytorium i obarczył dużymi odszkodowaniami wojennymi, które miało wypłacić zwyciężskiemu mocarstwu. W 1929 rozpoczyna się globalny kryzys ekonomiczny, który pogrąża znajdujące się w trudnej sytuacji gospodarczej Niemcy. Uderza on również w prowadzony przez rodzinę Franków bank. Poziom życia pogarsza się. Wielu Niemców zostaje bez pracy i czuje rozgoryczenie. Niektóre partie zbijają kapitał polityczny na uczuciach niezadowolenia i frustracji. Wśród nich jest Narodowosocjalistyczna Niemiecka Partia Robotników (NSDAP).

A black and white photograph showing a large crowd of unemployed people in Hanover, Germany, in 1932. The people are standing in a long line, many with their bicycles propped up against a wall. The scene is outdoors, and the atmosphere appears somber and crowded.

Stojący w kolejce do urzędu pracy w Hanowerze, 1932. W lutym 1932 roku ponad 6 milionów (20%) Niemców było bezrobotnych.

Otto Frank z Margot i Anne, 1931.

Kozioł ofiarny

2

Otto i Edith Frank są zaniepokojeni sytuacją polityczną w kraju. Już w 1932 roku na ulicach Frankfurtu widzą maszerujących członków SA, oddziałów szturmowych NSDAP, śpiewających „Gdy żydowska krew splamił nóż...”. NSDAP nienawidziła Żydów i uczyniła z nich kozła ofiarnego. Padają oni ofiarą dyskryminacji, odbierane są im po kolei prawa obywatelskie. Przywódca partii Adolf Hitler i jego zwolennicy obwiniają Żydów o wszystkie problemy, np. o wysokie bezrobocie i przegraną w pierwszej wojnie światowej. Naziści utrzymują, że kiedy Żydzi opuszczą kraj, sytuacja wróci do normy.

Książka Hitlera „Mein Kampf” („Moja walka”), opublikowana w 1925 roku, jest świadectwem jego antysemityzmu (nienawiści do Żydów). Postawa ta nie jest nowym zjawiskiem, znamy ją od wieków i nie ogranicza się tylko do Niemiec. Przed II wojną światową w Niemczech mieszka 550 tysięcy Żydów, co stanowi mniej niż 1% populacji. Hitler i jego zwolennicy pragną jednak nie tylko odzyskać utracone po pierwszej wojnie światowej terytorium, ale również rozszerzyć swoje granice na wschód. Z uwagi na kryzys ekonomiczny i antysemityzm Otto i Edith Frank poważnie zaczynają rozważać opuszczenie kraju. Dokąd mieliby jednak pójść? Jak zacząć nowe życie w obcym miejscu?

Członkowie SA (*Sturmabteilung*) maszerujący ulicami Berlina, 1932.

Anne, Edith i Margot Frank, 10 marca 1933 roku.

Wyjazd z Niemiec

3

Wielu Niemców zaufało Hitlerowi i NSDAP, licząc, że rozwiążą wszelkie ich problemy. Po lipcowych i listopadowych wyborach w 1932 roku, NSDAP stała się największą partią. 30 stycznia 1933 roku prezydent Paul von Hindenburg powierzył Adolfowi Hitlerowi tekę kanclerza, przywódcy niemieckiego rządu. Od tego momentu Niemcami zaczyna rządzić nienawiść.

Tamtego dnia Otto i Edith Frank odwiedzają znajomych. O powołaniu Hitlera na stanowisko kanclerza dowiadują się u nich z radia. Gospodarz jest nieświadomy wiążącego się z tym zagrożenia. Mówi: „Zobaczmy, co ten człowieczek potrafi!”. Otto nie wie, co na to odpowiedzieć, a Edith jest wręcz sparaliżowana strachem. Parę miesięcy później ich plany opuszczenia Niemiec nabierają kształtów.

Powołany na stanowisko kanclerza Hitler pozdrawia rozentuzjasmowane tłumy, Berlin, 30 stycznia 1933 roku.

1933 - 1938

Anne i Margot, październik 1933 roku.

Przeprowadzka do Holandii

4

Latem 1933 roku Otto Frank w pojedynkę wyjeżdża do Holandii. Dzięki Erichowi Eliasowi, swojemu szwagrowi, zakłada w Amsterdamie firmę Opekta, produkującą pektynę, używaną do wyrabiania dżemu. Edith wraz z córkami Margot i Anne przenosi się do domu swojej matki w Aachen, niedaleko granicy z Holandią. Stamtąd często podróżuje w tę i z powrotem do Amsterdamu, próbując znaleźć mieszkanie dla rodziny. Pod koniec 1933 roku wreszcie jej się to udaje. Rodzina Franków zamieszka na Merwedeplein, na nowym osiedlu w południowej części Amsterdamu. Margot przyjeżdża do Holandii w grudniu, Anne dołącza w lutym 1934 roku. Dzięki kontaktowi z rodziną i przyjaciółmi oraz dzięki mediom Otto i Edith śledzą sytuację w nazistowskich Niemczech.

Naziści, wspierani przez dużą część niemieckiego społeczeństwa, szybko zmieniają ustrój Republiki Weimarskiej z demokracji na dyktaturę. Nie zgadzają się na istnienie opozycji, aresztują tysiące przeciwników politycznych i osadzają ich w obozach koncentracyjnych. Wielu z nich zostanie tam zamordowanych. Od 14 lipca 1933 roku NSDAP staje się jedyną partią polityczną, istnienie innych jest zabronione. Utworzona zostaje specjalna organizacja młodzieżowa dla chłopców i dziewcząt: Hitlerjugend („Młodzież Hitlera”).

Berlin, 10 maja 1933 roku, zwolennicy NSDAP, wśród nich wielu studentów, palą książki napisane przez Żydów i przeciwników politycznych. To samo dzieje się w wielu innych niemieckich miastach.

Początek 1934 roku, Anne uczęszcza do przedszkola Montessori. Chodzą tam również inne żydowskie dzieci, które opuściły nazistowskie Niemcy.

Nowy dom

5

Otto dużo czasu poświęca pracy w swojej firmie, Edith zajmuje się domem i dziećmi, Margot i Anne chodzą do holenderskiej szkoły i szybko znajdują nowych przyjaciół. Jest w niej wiele żydowskich dzieci z Niemiec. Nie mają problemów z nauką nowego języka. Otto i Edith czują się wolni w Amsterdamie, jednak martwią się o krewnych, których pozostawili w Niemczech.

Od kwietnia 1933 Niemcy powoli, lecz systematycznie pozbawiają Żydów praw. Nauczyciele i urzędnicy o żydowskim pochodzeniu zostają wyrzuceni z pracy. We wrześniu 1935 roku naziści wprowadzają prawa rasowe określające, kto jest Żydem, ograniczające prawa tych obywateli i zabraniające małżeństw oraz zawierania związków pomiędzy Żydami i nie-Żydami. Niemieccy Żydzi w swoim własnym kraju stają się obywatelami drugiej kategorii.

Szkolna klasa w Niemczech, 1938.

Anne na letnim obozie dla dzieci w Laren, niedaleko Amsterdamu, 1937.

Dramatyczne wieści

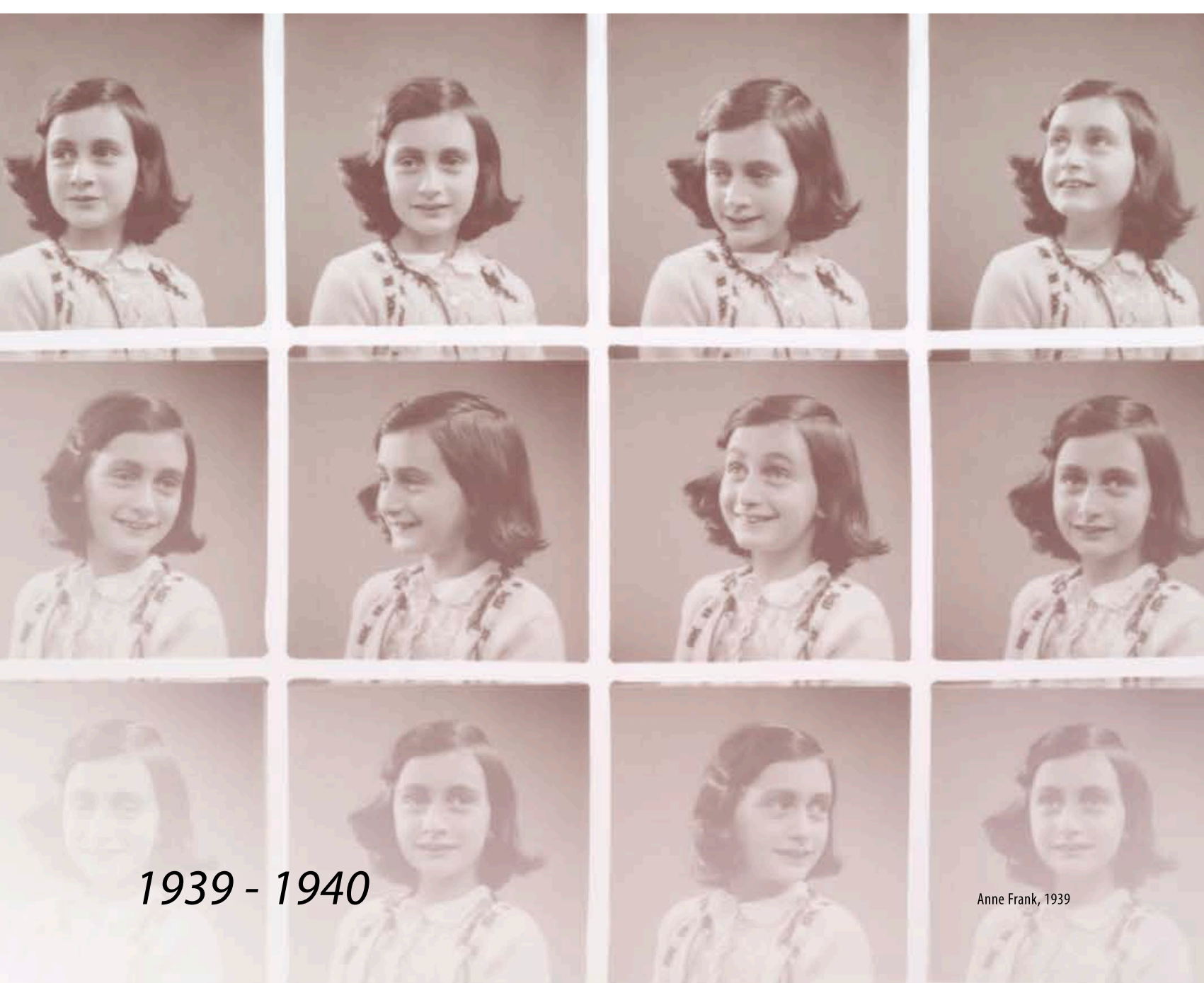
6

Po trudnym początku firma Ottona Franka zaczyna odnosić pierwsze sukcesy. W 1937 roku Hermann van Pels, również Żyd, wraz z rodziną imigruje do Holandii. W Niemczech mężczyzna prowadził firmę zajmującą się sprzedażą przypraw oraz substancji konserwujących jedzenie i mięso. Otto Frank zatrudnia go i otwiera drugą firmę: Pectacon. Pod koniec 1938 z nazistowskich Niemiec docierają do nich dramatyczne wieści. Nocą z 9 na 10 listopada dochodzi do pogromu Żydów. Podczas *Reichspogromnacht* („*Kristallnacht*”) naziści mordują ponad stu Żydów, a 30 tysięcy żydowskich mężczyzn zamykają w obozach koncentracyjnych. Wśród nich jest wujek Anne – Walter. Tej nocy podpalono ponad 1400 synagog, zniszczono też tysiące sklepów.

Wielu żydowskich mieszkańców nazistowskich Niemiec jest przerażonych. Chcą opuścić kraj tak szybko, jak to tylko możliwe, ale większość państw przyjmuje ograniczoną liczbę uchodźców lub prowadzi ścisłą selekcję osób, którym umożliwiała wjazd. Wujek Walter zostaje uwolniony krótko po aresztowaniu. Zarówno jemu, jak i jego bratu Juliusowi, udaje się uciec przez Holandię do Stanów Zjednoczonych. Matka Edith przybywa do Amsterdamu w marcu 1939 roku i wprowadza się do swojej córki i zięcia. Od tego momentu żadni bliscy krewni Edith Frank nie mieszkają już w nazistowskich Niemczech. Natomiast matka Ottona i jego siostra Helena przeprowadziły się do Szwajcarii, brat Robert wyjechał do Londynu, a brat Herbert do Paryża.

Spalenie synagogi w Ober-Ramstadt (Niemcy), 10 listopada 1938 roku.

1939 - 1940

Anne Frank, 1939

Wojna!

7

1 września 1939 roku Edith i Otto Frank dowiadują się, że Niemcy napadły na Polskę. Francja i Wielka Brytania natychmiast wypowiedają wojnę nazistowskiemu państwu, jednak napadniętego kraju nie wspierają militarnie. Oddziały sowieckie atakują Polskę ze wschodu. Związek Radziecki i nazistowskie Niemcy dzielą ją na podstawie tajnego paktu. Otto i Edith zastanawiają się, czy Holandia pozostanie neutralna. Jak długo będą bezpieczni w Amsterdamie? Czy uda im się uciec na czas?

Jeszcze przed wojną Otto Frank z rodziną próbował opuścić Holandię. W 1937 jego starania, by otworzyć firmę w Wielkiej Brytanii, zakończyły się fiaskiem. W 1938 Otto zaczął ubiegać się w amerykańskiej konsulacie w Rotterdamie o zezwolenie na imigrację do Stanów Zjednoczonych, od kwietnia 1941 jego wysiłki, wspierane przez dawnego przyjaciela ze studiów Nathana Straussa oraz Juliusa i Waltera Holländerów, stały się bardziej rozpaczliwe. W tym czasie wyjazd do Stanów nadal był możliwy, ponieważ państwo to nie przystąpiło jeszcze do wojny.

Niemieccy żołnierze patrzą na pozostałości kolumny polskiego wojska po ataku niemieckich samolotów, 20 września 1939 roku.

Pochodzące z 1940 roku szkolne zdjęcie przedstawia Anne z jej nauczycielką oraz dwoma koleżankami z klasy. Od lewej: Martha van den Berg, nauczycielka Margaretha Godron, Anne i Rela Salomon.

„Nigdy nie czujemy się bezpieczni”

8

Otto i Edith mają nadzieję, że Holandia pozostanie państwem neutralnym, tak jak podczas pierwszej wojny światowej. Holenderska społeczność jest nieświadoma okrucieństw, jakich naziści na masową skalę dokonują w Polsce. Wiosną 1940 roku Margot i Anne korespondują ze swoimi listownymi przyjaciółmi w Stanach. 27 kwietnia 1940 roku Margot pisze do korespondencyjnej przyjaciółki Betty An Wagner: „Często słuchamy radia, bo to co się dzieje, jest niezwykle ekscytujące. Mieszkając w tak małym kraju, który graniczy z Niemcami, nigdy nie czujemy się bezpieczni”.

Podczas pierwszych miesięcy wojny *Einsatzgruppen* (specjalne jednostki SS) mordują ponad 60 tysięcy, wśród nich wielu wybitnych polskich obywateli. Naziści nakazują żydowskim mieszkańcom okupowanej Polski przenieść się do specjalnie utworzonych gett; stłoczeni Żydzi żyją tam w fatalnych warunkach higienicznych, są pozbawieni normalnego dostępu do jedzenia. Tysiące mężczyzn, kobiet i dzieci umiera. Nim skończy się wojna, setki tysięcy polskich Żydów zostanie deportowanych z gett do obozów koncentracyjnych i obozów zagłady, gdzie czeka ich śmierć.

Żydowscy mężczyźni deportowani przez jednostkę *Einsatzgruppe*, którą tworzą członkowie *Sicherheitsdienst* (SD) i policjanci, Polska, wrzesień 1939.

Anne, maj 1940.

W potrzasku...

9

Choć Otto i Edith liczyli, że Holandia pozostanie neutralna, 10 maja 1940 roku spełniły się ich najgorsze przeczucia – niemieccy żołnierze przekroczyli holenderską granicę. Walki pomiędzy armią niemiecką i holenderską trwają pięć dni. Królowa Wilhelmina, członkowie rodziny królewskiej oraz przedstawiciele rządu uciekają do Londynu. Po zbombardowaniu centrum Rotterdamu walki ustają, armia holenderska poddaje się. Niektórzy żydowscy mieszkańcy z desperacji i ze strachu popełniają samobójstwa. Holandia znalazła się pod okupacją.

Dla Anne i Margot na początku nic się nie zmienia, jednak dla ich ojca tak. W październiku 1940 roku, żydowscy przedsiębiorcy zostają zmuszeni do zarejestrowania swoich firm w ewidencji niemieckich władz, a na wiosnę 1941 roku nie wolno im ich prowadzić. Ottonowi Frankowi udaje się uniknąć przekazania firmy w ręce Niemców; rezygnuje ze swojej pozycji, a zarządcą firmy mianuje swojego pracownika Johannesa Kleimana. Z Pectaconu tworzy oddzielną firmę, na stanowisko dyrektora powołuje swojego pracownika Victora Kuglera, a na członka zarządu – Jana Giesa, męża swojej pracownicy Miep Gies. Nieoficjalnie Otto Frank pozostaje jednak blisko związany z obydwojema firmami.

Niemieccy żołnierze wkraczają do zrujnowanego centrum Rotterdamu, maj 1940 roku.

1941 - 1942

Anne (druga od lewej) w Vondelparku w Amsterdamie, zima 1940/1941 roku. Łyżwiarstwo było jej wielką pasją. To jedyne zachowane zdjęcie przedstawiające Anne jeżdżącą na łyżwach.

„Żydom zabrania się”

10

W 1941 roku atmosfera w okupowanej Holandii staje się jeszcze bardziej ponura. Dochodzi do starć pomiędzy niderlandzkimi narodowymi socjalistami a Żydami. W jednym z nich, w lutym 1941 roku, ginie holenderski nazista. Krótko po tym, podczas łapanek w Amsterdamie, Niemcy aresztują 421 żydowskich mężczyzn. Na znak protestu część mieszkańców miasta rozpoczyna strajk (tzw. strajk lutowy), który Niemcy po dwóch dniach bez skrupułów rozbijają. W 1941 wojna rozszerza się na inne terytoria. 22 czerwca 1941 roku nazistowskie Niemcy atakują Związek Radziecki. Niemieckim oddziałom udaje się zająć ogromne tereny tego kraju, jednak dalszy podbój spowalnia jesienią 1941 roku rasputica (okres, w którym z uwagi na duże opady, drogi stają się trudno przejezdne lub całkiem odcięte).

Po wakacjach 1941 roku naziści nakazują, by żydowskie dzieci uczyły się w oddzielnych szkołach. Anne i Margot trafiają do utworzonego w tym celu Liceum Żydowskiego (w Holandii do liceum uczęszczają uczniowie w wieku od 12 do 18 lat). Stopień izolacji Żydów w Holandii wzrasta. Jesienią 1941 roku coraz więcej miejsc, takich jak kina, parki i biblioteki, opatrywanych jest tabliczkami *Voor Joden verboden* („Żydom zabrania się”). Żydom nie wolno uprawiać sportu w miejscach publicznych i być członkami klubów sportowych, Anne zimą 1941/1942 nie może więc jeździć na łyżwach, co przepelnia ją goryczą. Jej rodzice mają własne problemy. Niedaleko Pearl Harbor (Hawaje) 7 grudnia 1941 roku sprzymierzona z Niemcami Japonia atakuje amerykańskie okręty; dla Stanów Zjednoczonych oznacza to przystąpienie do wojny z Niemcami. Fakt ten ostatecznie udaremnia dalsze starania Ottona i Edith o imigrację do Stanów Zjednoczonych.

Niemiecki żołnierz pilnuje żydowskich mężczyzn, których aresztowano podczas pierwszej łapanki w Amsterdamie, 22 lutego 1941 roku. Zostaną oni deportowani do obozu koncentracyjnego Mauthausen, jedynie garstka przeżyje.

Dziennik, który Anne dostała na swoje 13 urodziny.

Dziennik

11

W maju 1942 roku naziści posuwają się o krok dalej: wszyscy Żydzi w Holandii powyżej szóstego roku życia muszą nosić na swoich ubraniach żółtą gwiazdę z napisem „Żyd”. 12 czerwca 1942 roku Anne świętuje swoje trzynaste urodziny. Bardzo chce dostać pamiętnik, a rodzice godzą się, by sama go wybrała. Anne jest zachwycona i od razu zaczyna w nim pisać. Parę tygodni później dostaje swoje szkolne świadectwo. Dziewczynka, poza oblaną algebrą, jest całkiem zadowolona z ocen. Píše, że Margot ma świadectwo „wspaniałe, jak zwykle”. Anne i Margot mają już wakacje, ale ich rodzice są zmartwieni, bo zasłyszeli, że Żydzi zostaną wysłani do obozów pracy w nazistowskich Niemczech.

Naziści potajemnie planują zgładzenie wszystkich Żydów w Europie. Już we wrześniu 1941 roku używają cyklonu B, trującego gazu, do zlikwidowania pierwszych jeńców rosyjskich. Od października 1941 roku deportują grupy Żydów z Niemiec na wschód, gdzie większość z nich zostanie zamordowana. 20 stycznia 1942 roku najwyżsi rangą nazistowscy urzędnicy spotykają się w willi w Wannsee w Berlinie. Podczas tego zebrania pracują nad planem Hitlera, przewidującym systematyczne wymordowanie wszystkich europejskich Żydów.

Żydowskie dzieci oglądają przedstawienie, Amsterdam, 1943. Od 3 maja 1942 roku wszyscy Żydzi powyżej szóstego roku życia musieli nosić przyszytą do ubrania żółtą Gwiazdę Dawida z napisem „Żyd”.

Margot Frank, grudzień 1941.

Nakaz stawiennictwa

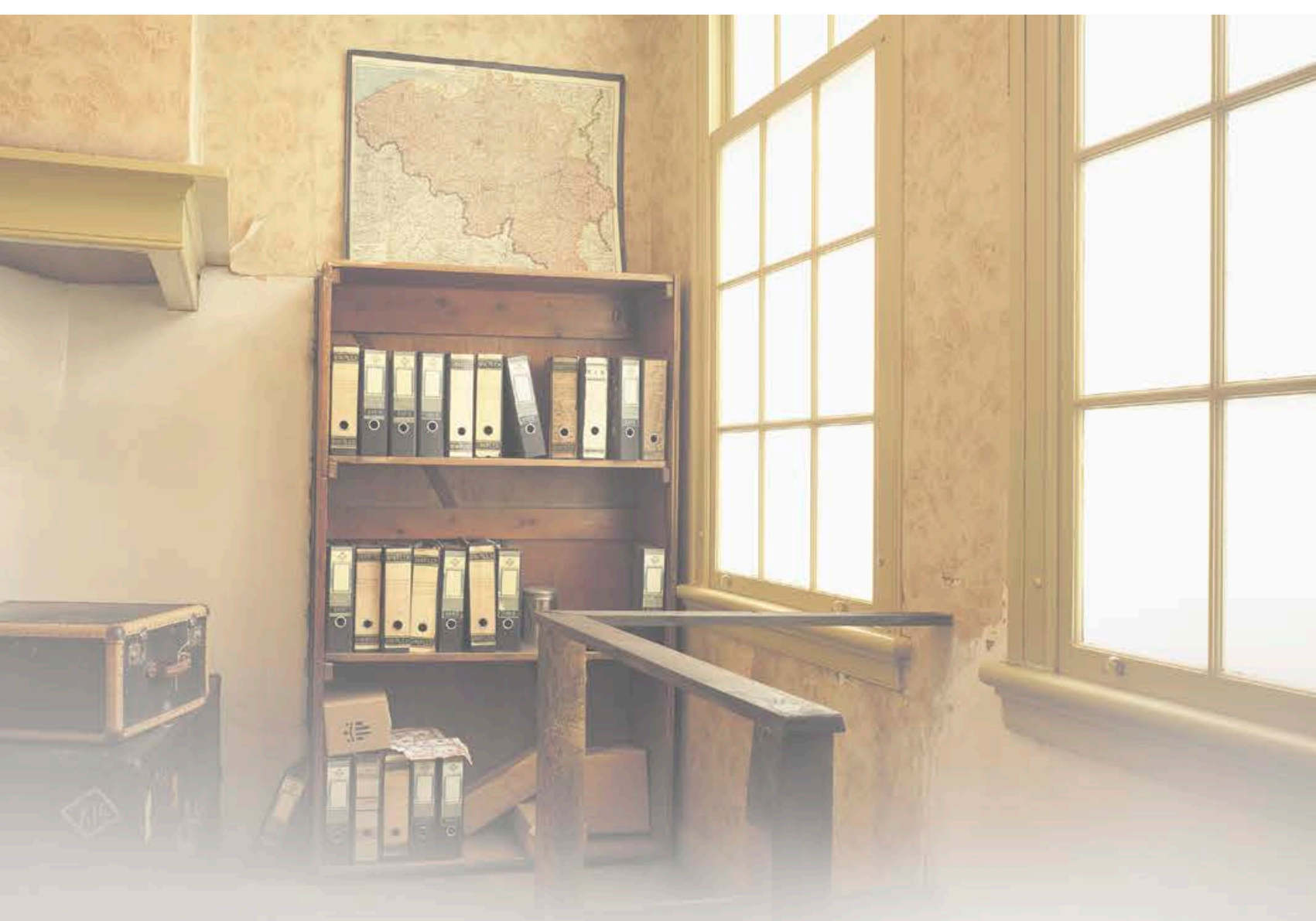
12

W niedzielę 5 lipca 1942 roku w drzwiach mieszkania rodziny Franków pojawia się policjant z nakazem dla Margot Frank. Dziewczyna ma się zgłosić do urzędu, co w konsekwencji grozi jej wysłaniem do pracy w nazistowskich Niemczech. Tego samego dnia setki żydowskich mieszkańców Amsterdamu dostaną taki sam nakaz. Otto i Edith są podejrzliwi. Nie zamierzają pozwolić Margot na wyjazd i postanawiają już następnego dnia się ukryć. Margot i Anne muszą spakować swoje rzeczy. Pierwszą, którą pakuje Anne, jest dziennik. Dziewczynka nie wie, gdzie będą się ukrywać...

Otto i Edith potajemnie przygotowywali kryjówkę w oficynie – pustej części budynku należącego do firmy Ottona. Zorganizowali tam również miejsce dla rodziny van Pelsów. Wiosną Otto zapytał swoich pracowników, czy zechcieliby mu pomóc, gdyby postanowił razem z rodziną się ukrywać. Miep Gies, Johannes Kleiman, Victor Kugler i Bep Voskuijl natychmiast na to przystali, pomimo tego, że wiedzieli, jak srogo karano za pomaganie Żydom. Razem z Johannesem Kleimanem i jego bratem Willym, Otto gromadził w kryjówce jedzenie, meble i inne potrzebne rzeczy, np. pościel. Johan Voskuijl, ojciec Bep pracujący w magazynie, również zostaje powiadomiony o sekrecie. Pozostali pracownicy o niczym nie wiedzą.

Aresztowani Żydzi czekają w Amsterdamie na pociąg, który wywiezie ich do obozu przejściowego Westerbork (na północnym wschodzie Holandii). Wielu żydowskich mężczyzn i kobiet wierzy, że naprawdę jadą do obozów pracy i w jakiś sposób uda im się przeżyć.

1942 - 1944

Ruchomy regał na książki ukrywający wejście do Oficyny

Sekretna kryjówka

13

6 lipca 1942 roku rodzina Franków zaczyna ukrywać się w przybudówce do budynku, w którym mieściła się firma Ottona Franka. Tydzień później dołącza do nich Hermann van Pels, jego żona Auguste i ich syn Peter. W listopadzie decydują, że w Oficynie jest miejsce dla jeszcze jednej osoby – dołącza znajomy rodziny Franków, Fritz Pfeffer. Opowiada im, że wielu ich przyjaciół aresztowano w łapankach. „Ponure jest to wszystko, o czym opowiadał”, pisze Anne w swoim dzienniku. Czuje się winna, że jest bezpieczna w kryjówce, podczas gdy jej przyjaciele zostali „wydani w ręce najokrutniejszych katów, jacy kiedykolwiek istnieli”.

Setki Żydów, którzy dostali nakaz stawiennictwa, nie zgłaszają się na wezwanie władz. W odpowiedzi Niemcy organizują łapanki: ulice lub całe budynki są zamykane i systematycznie przeszukiwane. Żydowskich mieszkańców wywozi się pociągami do obozu Westerbork na północy Holandii, a stamtąd do obozów koncentracyjnych i obozów zagłady. Holenderscy policjanci często asystują przy łapankach. W Niderlandach działa też specjalna grupa, owiana złą sławą *Henneicke Column*, składająca się z około pięćdziesięciu policjantów, którzy zajmują się szukaniem ukrywających się Żydów. Pomiędzy marcem a wrześniem 1943 udaje im się zlokalizować i aresztować około 8-9 tysięcy osób, które pozostawały w ukryciu. Zazwyczaj za każdą dostają nagrodę.

Łapanka w Amsterdamie, maj 1943. Podczas tej obławy, naziści i ich poplecznicy zaarrestowali 3 tysiące Żydów. Zdjęcie zostało zrobione nielegalnie przez H.J. Wijnego.

Kryjówka

Model siedziby firmy Ottona Franka na Prinsengracht 263 w Amsterdamie. Kryjówka znajduje się w dobudówce do głównego budynku. Pomocnicy nadal prowadzą firmę i opiekują się ukrywającymi się ludźmi. Oczywiście muszą dołożyć wszelkich starań, by zachować tajemnicę.

Johan Voskuil, ojciec Bep, pracuje w magazynie. Jako jedyny z członków obsługi magazynu wie o ludziach ukrywających się na strychu, jest dla nich wielkim wsparciem. Pilnuje pozostałych magazynierów, jest też twórcą regału, który skrywa wejście do Oficyny. Latem 1943 roku ciężko choruje. Nieobecność Johana Voskuila Anne nazywa katastrofą.

Oficyna

- 1 Magazyn
- 2 Kuchnia firmowa
- 3 Drzwi do prywatnego biura Ottona Franka
- 4 Biuro Victora Kuglera
- 5 Biuro Johanesa Kleimana, Miep Gies i Bep Voskuil
- 6 Powierzchnia magazynowa
- 7 Poddasze
- 8 Półpiętro z obrotową biblioteczką prowadzącą do Oficyny

Kryjówka

- 9 Łazienka
- 10 Pokój Ottona, Edith i Margot Franków
- 11 Pokój, który Anne Frank dzieliła z Fritzem Pfefferem
- 12 Wspólny salon i jadalnia, nocą sypialnia Hermanna i Auguste van Pelsów
- 13 Pokój Petera van Pelsa
- 14 Poddasze
- 15 Strych

„Bep dostarczała chleb i mleko. Kugler i Kleiman pchali wszystko do przodu, przynosili ukrywającym się książki i magazyny. Moim obowiązkiem było zapewnienie warzyw i mięsa.”

Miep Gies

„Pan Gies i Pan Kleiman kupowali nam kartki żywnościowe na czarnym rynku, a jak skończyły nam się pieniądze, sprzedawali naszą biżuterię. Dodatkowo, by pokryć nasze codzienne potrzeby, Pan Kugler po kryjomu sprzedawał przyprawy.”

Otto Frank, 1971

„Musimy też być cichutko, bo na dole mogą nas usłyszeć.”

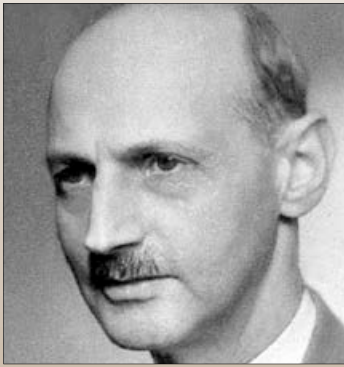
Anne Frank, „Dziennik Anne Frank”, 11 lipca 1942

„Uwier mi, kiedy się przez półtora roku siedzi w zamknięciu, to w pewne dni można mieć tego dosyć. Wbrew wszelkiej sprawiedliwości czy niewdzięczności; uczucia nie dają się stłumić. Jeździć na rowerze, tańczyć, gwizdać, patrzeć na świat, czuć się młodo, wiedzieć, że jestem wolna, rwę się do tego, jednak nie mogę tego okazać.”

Anne Frank, „Dziennik Anne Frank”, 24 grudnia 1943

„Nie można wyobrazić sobie, co znaczyli dla nas moi czterej pracownicy, którzy okazali się być tak pełnymi poświęcenia pomocnikami i lojalnymi przyjaciółmi w czasie, w którym zło miało przewagę nad dobrem. (...) Ich codzienne odwiedziny były dla nas wielkim źródłem pocieszenia.”

Otto Frank, 1968

Otto Frank
1889 - 1980

Edith Frank
1900 - 1945

Margot Frank
1926 - 1945

Anne Frank
1929 - 1945

Hermann van Pels
1898 - 1944

Auguste van Pels
1900 - 1945

Peter van Pels
1926 - 1945

Fritz Pfeffer
1889 - 1944

Ukrywający się

Otto Frank

„Szybko zrozumiałem, że my również będziemy musieli się ukrywać, by uniknąć ryzyka deportacji. Po szczegółowym omówieniu tej kwestii z panem van Pelsem, zdecydowaliśmy, że będziemy ukrywać się w dobudówce do budynku, w którym mieściła się nasza firma. Taka możliwość istniałaby, tylko gdyby pan Kleiman i pan Kugler zgodzili się wziąć odpowiedzialność za wszystko, co byłoby związane z naszym ukrywaniem się, oraz gdyby nasze dwie sekretarki, Miep Gies i Bep Voskuijl, również przystały na współpracę. Cała czwórka od razu obiecała nam pomoc, pomimo tego, że byli w pełni świadomi, jak niebezpiecznego zadania się podejmują. Według nazistowskiego prawa każdy kto pomagał Żydom, mógł zostać srogo ukarany, takiej osobie groziło więzienie, deportacja, a nawet śmierć.”

Napisał Otto Frank w liście do Yad Vashem, od instytutu domagał się przyznania tytułu „Sprawiedliwych wśród Narodów Świata” pięciu pomocnikom: Janowi i Miep Giesom, Johannesowi Kleimanowi (pośmiertnie), Victorowi Kuglerowi i Bep Voskuijl. To ważne izraelskie wyróżnienie dostali w 1973 roku.

Anne Frank

„Codziennie przychodzą wszyscy na górę, z panami rozmawiają o firmie i o polityce, z paniami o jedzeniu i uciążliwościach, jakie niesie z sobą wojna, z dziećmi o książkach i gazetach. Przybierają, o ile to tylko możliwe, pogodny wyraz twarzy, przynoszą kwiaty i prezenty na urodziny i święta, zawsze są do naszej dyspozycji. To jest to, o czym nigdy nie wolno nam zapomnieć, że choć inni okazują bohaterstwo na froncie lub w walkach przeciwko Niemcom, nasi pomocnicy wykazują bohaterską odwagę w swoim pogodnym nastawieniu i miłości.”

Anne Frank, „Dziennik Anne Frank”, 28 stycznia 1944

Miep Gies
1909 - 2010

Jan Gies
1905 - 1993

Johannes Kleiman
1896 - 1959

Bep Voskuijl
1919 - 1983

Victor Kugler
1900 - 1981

Pomocnicy

Miep Gies

Miep Gies zaczęła pracować dla Ottona Franka w 1933 roku. Jej mąż Jan był związany z firmą od 1941 roku. Po wojnie Miep opowiedziała w wywiadzie o pomocy, której udzielali ukrywającym się w Oficyne:

„Często zastanawiam się, jak i dlaczego do tego doszło, naprawdę się z tym borykam. Raz, kiedy rozmawialiśmy na ten temat z Janem, powiedziałam mu: 'Ja tak to widzę, musimy iść dalej. Bez względu na to jak trudne by to było. Nie możemy stać w miejscu. Jeśli stoi się w miejscu, wypada się z gry'. Ale koniec końców jesteśmy tylko ludźmi. A ludzie potrzebują czegoś, co dawałoby nadzieję. Dlatego kontynuowałam: 'W tych czarnych dniach wojny nie byliśmy obserwatorami, robiliśmy wszystko, co mogliśmy, by pomagać ludziom. Narażaliśmy własne życie. Nie moglibyśmy nic więcej zrobić'.

Bep Voskuijl

Bep Voskuijl pracowała dla firmy Ottona Franka jeszcze przed wojną. Była najmłodszą pracownicą. Tuż przed tym, jak rodzina Franków zaczęła się ukrywać, skończyła 23 lata. Według Ottona Franka Anne i Bep bardzo dobrze się dogadywały, często można było zobaczyć je szepczące razem po kątach. Po wojnie Bep często pytano o Anne i Oficynę. Jak napisała w liście do Ottona Franka, za każdym razem *„sprawiało to, że rozmyślała nad tym, co się stało”*, a czego sama była świadkiem. *„Ten wielki smutek nigdy nie opuści mojego serca.”*

Johannes Kleiman

Otto Frank znał Johannes Kleimana od dawna. Po raz pierwszy spotkali się, kiedy ojciec Anne w 1923 roku otwierał bank w Amsterdamie. Był to początek długiej i bliskiej współpracy oraz przyjaźni. W 1940 roku Johannes Kleiman zaczął pracować dla Ottona Franka. Po wojnie opowiedział w wywiadzie o tym, jak wspierał ukrywających się:

„Opiekowałem się Ottonem Frankiem i jego rodziną, gdy zaczęli się ukrywać, ponieważ uważałem go za poważnego biznesmana i niezwykle przyzwoitego oraz empatycznego mężczyznę. Za te cechy jest on powszechnie szanowany”.

Victor Kugler

Victor Kugler pracował dla firmy Ottona Franka od 1933 roku. Na początku sprzedawał pektynę, jednak od 1940 roku zajmował się głównie sprzedażą przypraw. Kiedy rodzina Franków zaczęła się ukrywać, Victor często przynosił im magazyny i gazety, tak by zawsze mieli coś do czytania. Po wojnie na pytania, dlaczego pomagał, odpowiadał krótko, ale treściwie:

„Musiałem im pomóc, ponieważ byli moimi przyjaciółmi”.

Pokój Hermanna i Auguste van Pels, pełniący funkcję zarówno pokoju dziennego, jak i kuchni.
(rekonstrukcja, 1998)

„Napięcie i rozpacz”

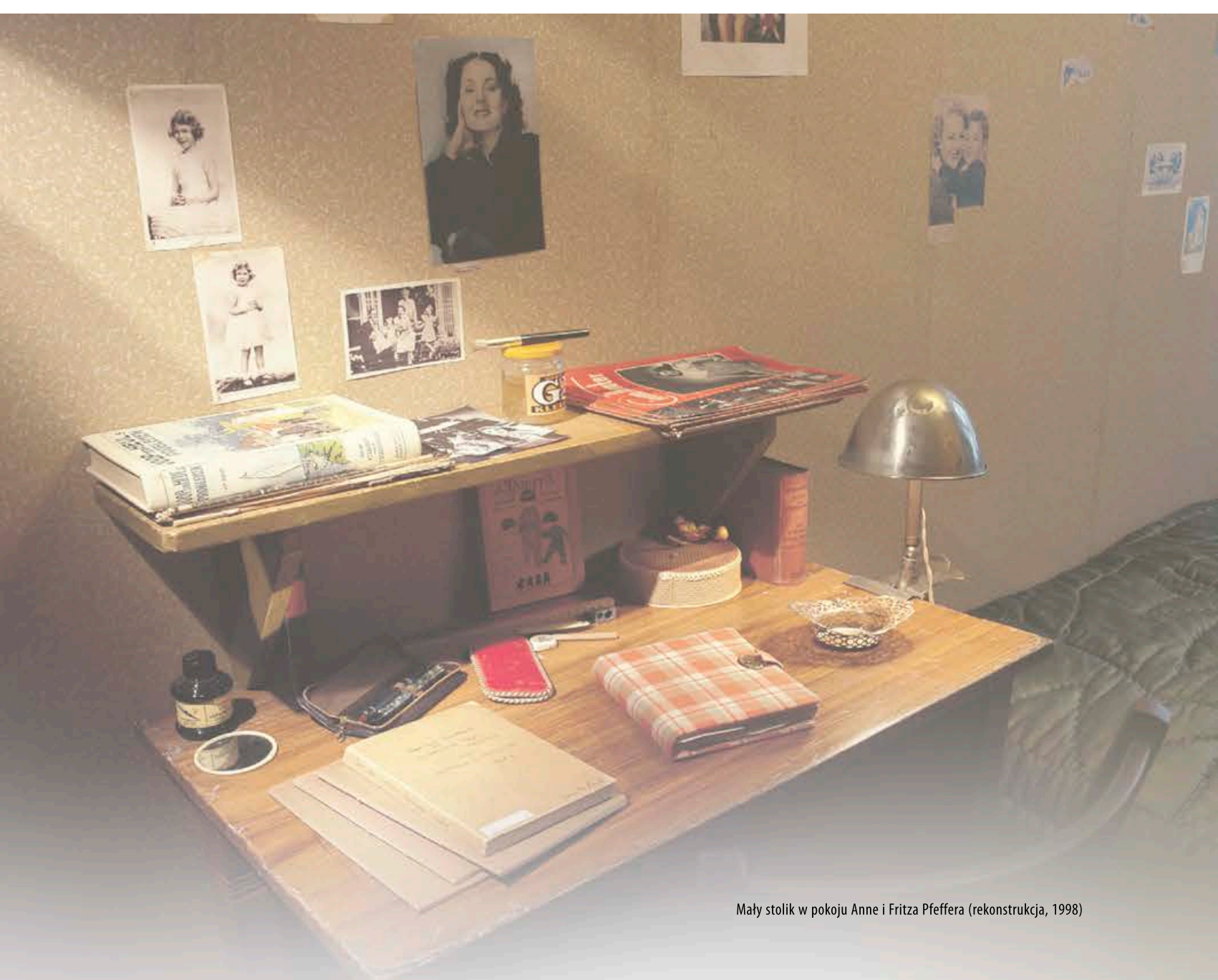
14

Ośmioro ukrywających się stara się w jak najlepszy sposób spędzać dni w Oficy. Czytają i uczą się, do ich codziennej rutyny należą też obowiązki takie jak gotowanie posiłku dla ośmiu osób. Czasami dochodzi między nimi do napięć i kłótni. Mimo to przeżywają też wesołe chwile, w Oficy celebruje się urodziny i święta. Strach przed odkryciem nigdy ich nie opuszcza. 26 maja 1944 roku Anne pisze w swoim dzienniku: „(...) jednego dnia śmiejemy się z tego, co zabawne w ukrywaniu się, ale innego dnia i przez dużo więcej dni boimy się, na naszych twarzach można wyczytać strach, napięcie i rozpacz”.

Holenderski ruch oporu przeciwko nazistom i ich poplecznikom jest dla ukrywających się w Oficy promykiem nadziei. Anne uważa, że nie wolno im zapomnieć o bohaterskiej odwadze ich pomocników i tych, którzy aktywnie stawiali czoła nazistom. Jednak większość społeczeństwa holenderskiego pozostaje obserwatorami ani nie kolaboruje, ani nie stanowi części ruchu oporu. Anne pisze o kolaboracji: „Na szczęście tylko mały procent obywateli holenderskich stoi po niewłaściwej stronie”. Tak naprawdę ponad 25 tysięcy Holendrów walczy po stronie Niemiec, a NSB, holenderska partia nazistowska, w szczytowym momencie liczy około 100 tysięcy członków.

W marcu 1943 roku członkowie ruchu oporu zaatakowali budynek biura ewidencji ludności w Amsterdamie, by utrudnić nazistom odkrycie ich tożsamości i odnalezienie Żydów. Udało im się zniszczyć niewielką część dokumentów. Anne wspomina o tym wydarzeniu w swoim dzienniku.

Mały stolik w pokoju Anne i Fritza Pfeffera (rekonstrukcja, 1998)

„Zbliżają się przyjaciele”

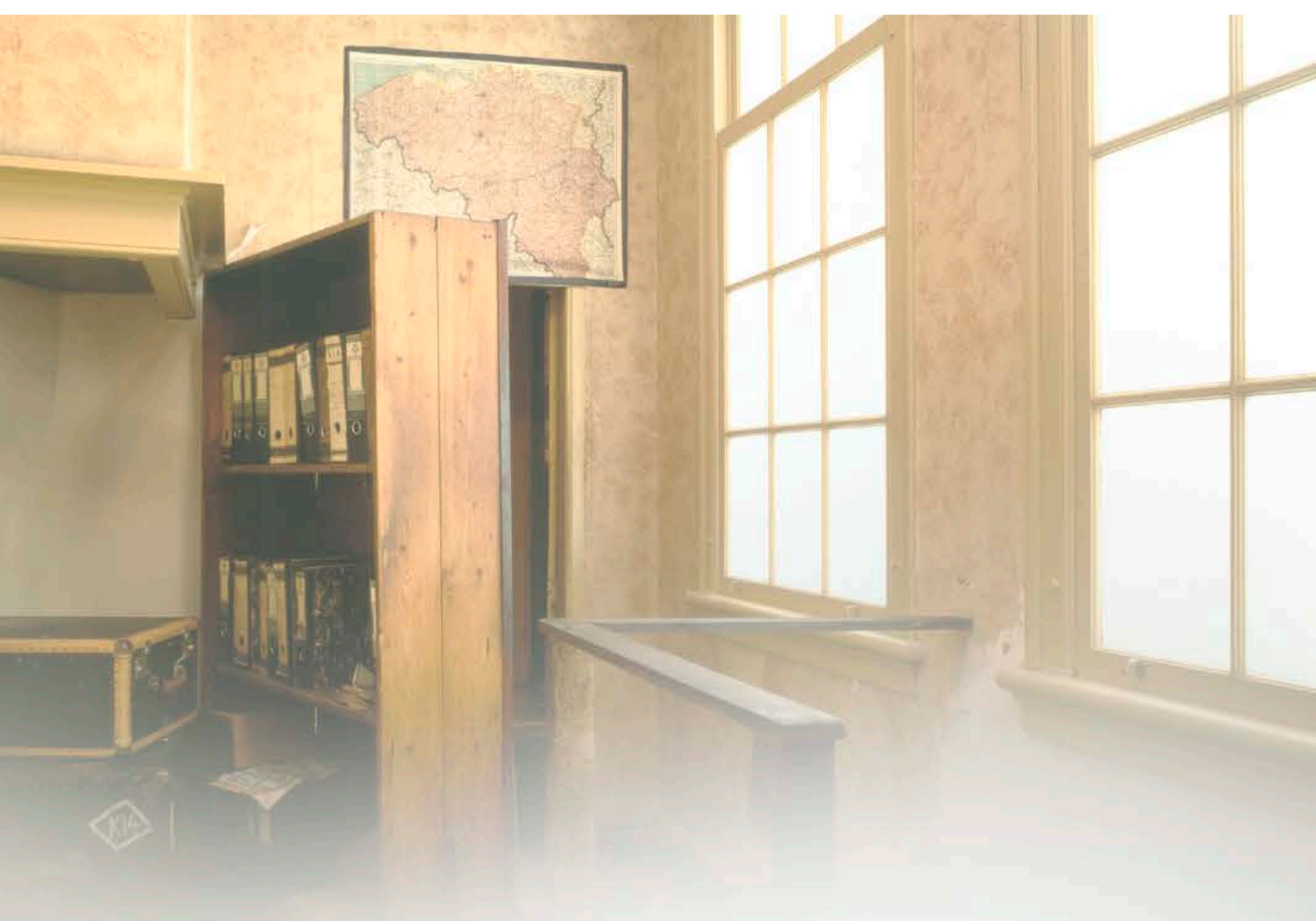
15

Ukrywający się w Oficynie z zaangażowaniem śledzą newsy dotyczące wojny. Klęski ponoszone przez Niemców budzą w nich nadzieję. Począwszy od 1943 roku Sowieci zaczynają odnosić sukcesy i zmuszają niemieckie wojska do odwrotu. Na zachodzie alianci lądują na wybrzeżu Normandii (Francja) 6 czerwca 1944 roku, im również udaje się skutecznie odepchnąć siły niemieckie. Ukrywający się w Oficynie są niezmiernie szczęśliwi. Rozradowana Anne pisze w swoim dzienniku: „Zbliżają się przyjaciele”. Margot mówi jej, że być może we wrześniu lub w październiku będzie mogła wrócić do szkoły...

Tak samo jak ukrywający się w Oficynie, inni przebywający w ukryciu żydowscy mężczyźni i kobiety gorąco pragną szybkiego wyzwolenia Holandii. Sytuacja osób z Oficyny jest pod wieloma względami wyjątkowa: zazwyczaj rodzice ukrywali się pod innymi adresami niż dzieci i często się przemieszczali, np. z powodu donosów. Z drugiej strony, wiele żydowskich dzieci posiadających podrabiane papiery lub fałszywe dokumenty tożsamości nadal chodzi do szkoły i bawi się na ulicach.

6 czerwca 1944 roku alianci wylądowali na wybrzeżu Normandii (Francja). Ich celem było wyzwolenie okupowanych krajów Europy i ostateczne pokonanie nazistów. Tamten dzień został zapamiętany jako D-Day.

1944 - 1945

Nadal nie wiadomo, kto zdradził ukrywających się w Oficynie.

Zdradzeni!

16

4 sierpnia 1944 roku o 10:30 na Prinsengracht 263 zatrzymuje się samochód. Wsiada z niego Karl Josef Silberbauer, SS-Oberscharführer, wraz z paroma holenderskimi policjantami. Ukrywających się w Oficynie zdradzono. Po dziś dzień nie wiemy, kto odpowiada za donos. Zaaresztowano ośmioro osób oraz dwójkę ich pomocników: Johannes Kleimana i Victor Kuglera. Silberbauer opróżnia znaną teczkę, by wypełnić ją biżuterią i innymi cennymi rzeczami. Kartki dziennika Anne lądują na podłodze. Po paru dniach pobytu w amsterdamskim więzieniu, niedawni mieszkańcy Oficyny zostają wysłani pociągiem do obozu przejściowego Westerbork. Johannes Kleiman i Victor Kugler trafiają do obozu koncentracyjnego w Amersfoort.

Ośmioro niedawnych mieszkańców Oficyny umieszczono w więziennych barakach w Westerbork, ponieważ nie stawili się dobrowolnie na wezwanie. Margot, Anne i ich matka wykonują niewdzięczną pracę – rozbierają na części baterie. Od 15 lipca 1942 roku pociągi wywożą więźniów z Westerbork do obozów koncentracyjnych i obozów zagłady w nazistowskich Niemczech i na wschodzie Europy. Ludzie uznani za „elementy kryminalne”, wśród nich byli mieszkańcy Oficyny, zostają załadowani do pierwszego pociągu opuszczającego obóz. 3 września 1944 roku z Westerbork wyjeżdża ostatni pociąg, jego celem jest Auschwitz-Birkenau, największy obóz koncentracyjny i obóz zagłady znajdujący się w okupowanej przez nazistów Polsce. Na liście więźniów transportowanych tym pociągiem widnieją nazwiska ośmiorga byłych mieszkańców Oficyny.

Dzieci w obozie przejściowym Westerbork, 1943.

Żydowsy więźniowie z Węgier na peronie w Auschwitz-Birkenau, maj 1944 roku.

Po raz ostatni

17

Nocą z 5 na 6 września 1944 roku rodziny Franków i van Pelsów oraz Fritz Pfeffer zostają dowiezieni do obozu koncentracyjnego Auschwitz-Birkenau. Na peronie doktor SS decyduje, kto przeżyje, a kto umrze. Rodziny są rozdzielane, mężczyźni trafiają na jedną stronę, kobiety i dzieci na drugą. Wtedy Anne i Margot po raz ostatni widzą swojego ojca. Na tysiąc żydowskich mężczyzn, kobiet i dzieci z transportów około 1/3 jest od razu mordowana w komorach gazowych. Większość pozostałych przy życiu więźniów musi w nieludzkich warunkach wykonywać ciężkie prace fizyczne. Ośmiorgu z Oficyny udaje się przejść pierwszą selekcję do komór gazowych.

W Niemczech i na okupowanych terytoriach naziści zbudowali setki obozów koncentracyjnych, w których więźniów zmuszano do ciężkich robót. Tysiące z nich ginie od chorób lub z wycieńczenia pracą. Warunki sanitarne w obozach, np. w Bergen-Belsen, są krytyczne, brakuje także jedzenia. Oprócz obozów koncentracyjnych istniały również obozy zagłady, tam więźniów mordowano w komorach gazowych natychmiast po przyjeździe.

Żydowskie matki i dzieci w drodze do komór gazowych w Auschwitz-Birkenau, maj 1944 rok.

Ocalali z obozu Bergen-Belsen, kwiecień 1945 roku. Po wyzwoleniu wielu ludzi zmarło na skutek tego, czego doświadczyli, będąc więźniami.

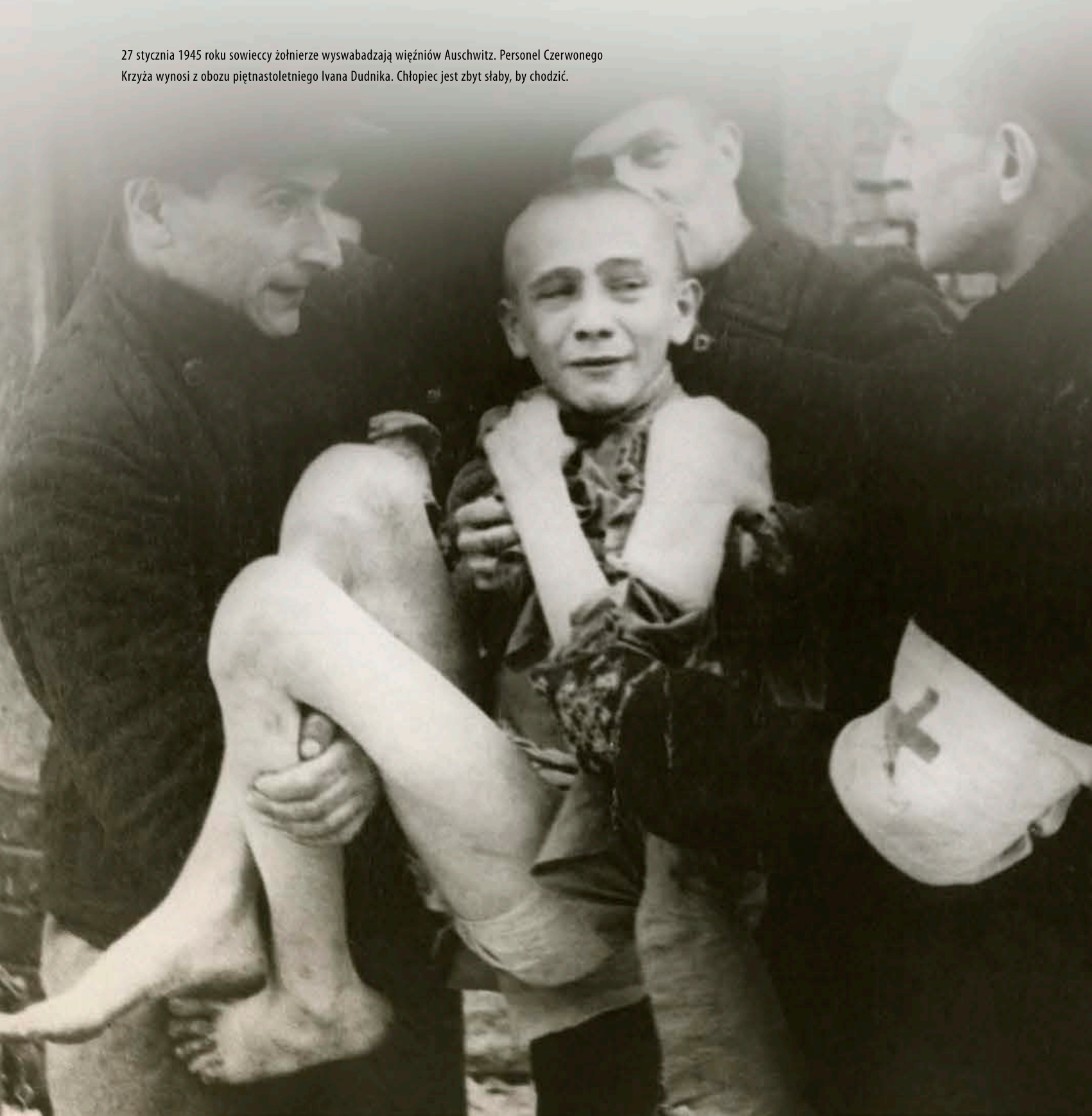
„Widziało się, że umierają”

18

Jesienią 1944 roku niemieckie wojska we wschodniej Europie zostają odepchnięte przez Armię Czerwoną. W rezultacie, naziści do końca października decydują się przenieść część więźniów z Auschwitz-Birkenau na zachód. Po trudnej podróży pociągiem Anne i Margot wraz z setkami innych więźniów docierają do obozu koncentracyjnego Bergen-Belsen (północne Niemcy). Warunki w nim są zatrważające. Wielu więźniów choruje na tyfus, spotyka to również Margot i Anne. Rachel van Amerongen-Frankfoorder, współwięźniarka, po wojnie wspomina: „[Anne i Margot] miały okropnie wychudzone twarze, sama skóra i kości. Było im okropnie zimno. W barakach dostały najgorsze miejsca (...) Słyszało się ich ciągły krzyk, ‘zamknijcie drzwi, zamknijcie drzwi’, ich głosy słabły z każdym dniem. Naprawdę widziało się, jak obydwie umierają (...)”. Margot odeszła pierwsza w lutym 1945 roku, Anne – parę dni później.

W czasie, gdy Margot i Anne zmierzały ku śmierci w Bergen-Belsen, Otto Frank został wypuszczony na wolność; 27 stycznia 1945 roku Auschwitz-Birkenau wyzwolili sowieccy żołnierze. Mężczyzna nie mógł natychmiast wrócić do Holandii; z uwagi na nadal trwające na zachodzie walki, musiał wybrać określną drogę. Tuż po wyzwoleniu dowiaduje się, że jego żona Edith zmarła na skutek choroby i wyniszczenia, jakie spotkały ją w Auschwitz. Otto Frank ma nadzieję, że jego córki Margot i Anne nadal żyją. Gdy Holandia odzyskuje wolność 5 maja 1945 roku, czeka w Odessie (Ukraina) na statek do Marsylii.

27 stycznia 1945 roku sowieccy żołnierze wyswabdzają więźniów Auschwitz. Personel Czerwonego Krzyża wnosi z obozu piętnastoletniego Ivana Dudnika. Chłopiec jest zbyt słaby, by chodzić.

Od 1945 do dziś

Otto i pomocnicy, październik 1945. Od lewa do prawa: Miep Gies, Johannes Kleiman, Otto Frank, Victor Kugler i Bep Voskuijl.

Powrót

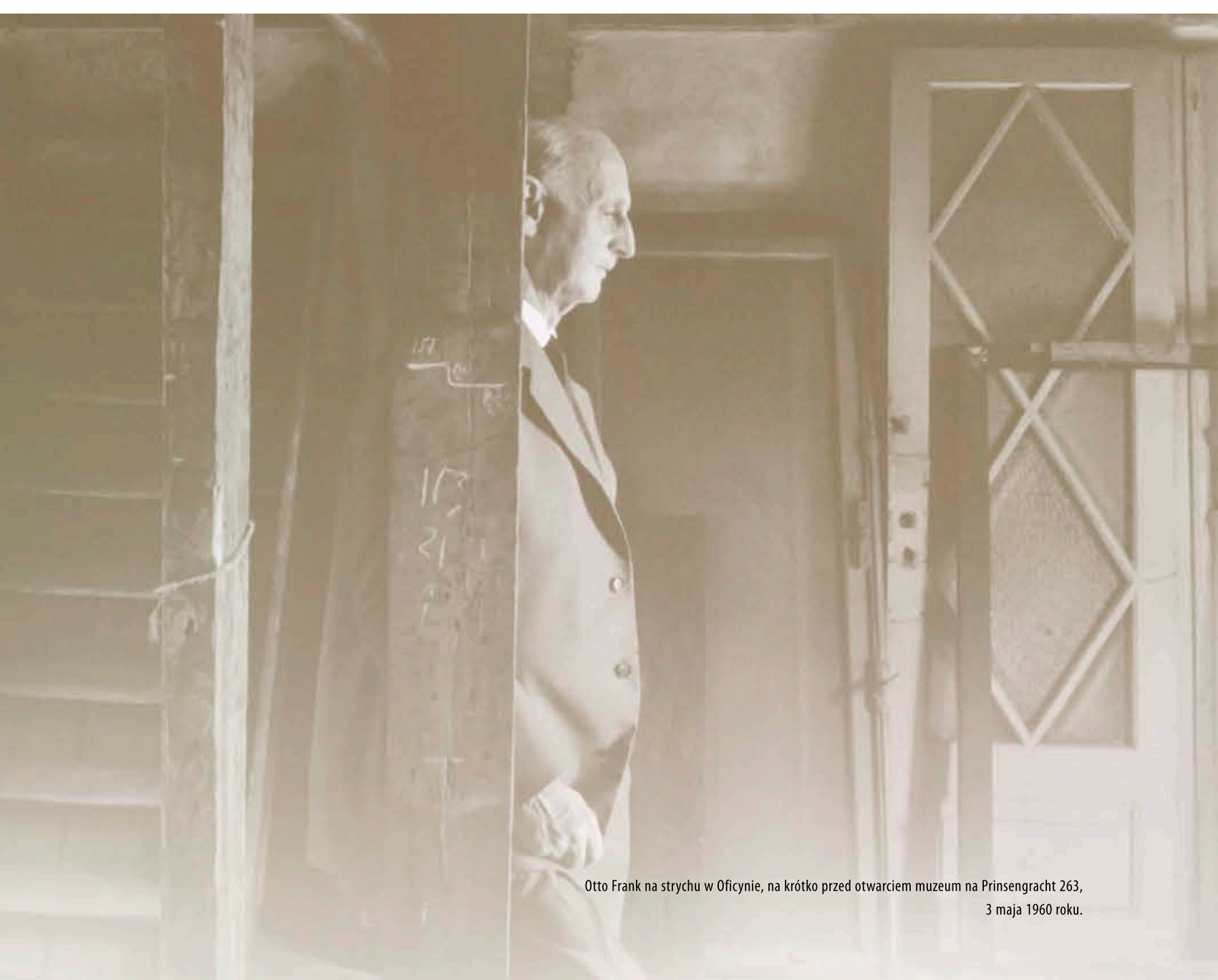
19

Otto Frank powraca do Amsterdamu po długiej podróży 3 czerwca 1945 roku, dziesięć miesięcy po aresztowaniu. Natychmiast udaje się do Miep i Jana Giesów. Cieszy się, słysząc, że wszystkim pomocnikom udało się przeżyć wojnę. Czekają na niego jednak również smutne wiadomości: Hermann, Auguste i Peter van Pelsowie oraz Fritz Pfeffer nie przetrwali obozów. Otto robi wszystko, by dowiedzieć się, co stało się z jego córkami. W gazetach zamieszcza ogłoszenia, rozmawia z tymi, którym udało się powrócić z obozów. Czy ktokolwiek widział Anne lub Margot?

Ze 107 tysięcy Żydów deportowanych z Holandii, zaledwie 5 tysięcy wróciło do kraju. Ponad 18 tysiącom ukrywających się Żydów udało się uniknąć deportacji i śmierci. Po wojnie wychodzi na jaw, że naziści i ich poplecznicy zamordowali w Europie 6 milionów żydowskich mężczyzn, kobiet i dzieci. Nie była to jedyna grupa, która padła ofiarą ich ideologii, podobny los spotkał: Romów i Sinty, niepełnosprawnych, świadków Jehowy oraz homoseksualistów.

Powrót Ernestine van Witsen-Weinberg, Żydówki, która przeżyła obóz koncentracyjny Bergen-Belsen, Dworzec Amsterdam Centraal, maj/czerwiec 1945 roku.

Otto Frank na strychu w Oficynie, na krótko przed otwarciem muzeum na Prinsengracht 263, 3 maja 1960 roku.

Oficyna

20

W lipcu 1945 roku Otto Frank dowiaduje się, że Anne i Margot zginęły w Bergen-Belsen. Przekazuje okropne wieści Miep, wtedy ona wręcza mu zapiski Anne. Wraz z Bep znalazły je po aresztowaniu w Oficynie, Miep cały czas je przechowywała. Na początku pogrążonemu w żalu Ottonowi nie starcza sił, by przeczytać teksty córki. Jednak, gdy w końcu się na to decyduje, dziennik Anne jest dla niego wielkim zaskoczeniem. Otto „nie zdawał sobie sprawy z tego, jak głębokie przemyślenia i uczucia skrywała w sobie jego córka”. Mężczyzna pozwala przeczytać dziennik swoim przyjaciółom, a oni nakłaniają go do jego opublikowania. Z zapisków Anne Otto Frank redaguje książkę. Z trudem udaje mu się znaleźć wydawcę. Książka zatytułowana *Het Achterhuis* (Oficyna) zostaje opublikowana w 1947 roku. W 1960 roku dom, w którym Anne pisała swój dziennik, zostaje otwarty dla zwiedzających.

Alianci pragną ukarania nazistów za popełnione przez nich zbrodnie. W wielu miejscach odbywają się procesy sądowe. Najślynniejszy toczy się w Norymberdze (Niemcy), to właśnie tam w 1946 najwyżsi rangą naziści zostają skazani na śmierć. Jednak pomimo procesów, wielu nazistów unika kary. Jednym z nich jest *SS-Oberscharführer* Karl Josef Silberbauer, który zaarrestował ośmiorgo ukrywających się w Oficynie. Zostaje odnaleziony w 1963 roku. Po krótkim zawieszeniu w wykonywaniu pracy w wiedeńskiej policji, dostaje zezwolenie na jej kontynuowanie.

Ława oskarżonych na procesie norymberskim w listopadzie 1945 roku; po lewej Hermann Göring odpowiedzialny za wybudowanie pierwszych obozów koncentracyjnych, po jego prawej – Rudolf Hess, zastępca Hitlera.

Natalie Portman w roli Anne Frank w sztuce „Dziennik Anne Frank”, 1997.

Uczyć się z przeszłości

21

Krótko po holenderskiej publikacji „Oficyny” pojawiły się wydania w innych językach. Potem była też sztuka, film, szkoły i ulice imienia Anne Frank, serial telewizyjny... Anne Frank stała się najsłynniejszą ofiarą Holokaustu. Ona jedna z półtora miliona żydowskich dzieci zamordowanych przez nazistów i ich zwolenników. Włoch żydowskiego pochodzenia, pisarz Primo Levi, ocalały z Holokaustu, napisał: „Jedna Anne Frank porusza nas bardziej niż niezliczeni inni, którzy wycierpieli tyle samo co ona, lecz których twarze pozostały w cieniu. Może to i lepiej, gdybyśmy byli w stanie przyjąć cierpienie wszystkich tych ludzi, nie bylibyśmy w stanie żyć”.

Na całym świecie istnieją tysiące pomników, muzeów i organizacji, które przypominają nam o okrucieństwie prześladowania Żydów i okropieństwach drugiej wojny światowej. Powstają one inspirowane potrzebą czerpania nauki ze strasznej historii Holokaustu. Po wojnie Otto Frank poświęcił się walce o pojednanie i prawa człowieka. W 1970 roku powiedział w wywiadzie: „Nie możemy zmienić tego, co się stało. Jedyne co możemy zrobić, to uczyć się z przeszłości, zrozumieć, co dyskryminacja i prześladowania robią niewinnym ludziom. Uważam, że każdy ma obowiązek walczyć z uprzedzeniami”.

„Żydowskie ofiary faszyzmu” (1957) autorstwa Willa Lammerta, cmentarz żydowski w Berlinie (Niemcy)

„POZWÓLCIE MI BYĆ SOBĄ...”

Opowieści współczesnych młodych ludzi

„Wiem, czego chcę, mam cel, mam swoje zdanie, mam wiarę i miłość. Pozwólcie mi być sobą, to będę zadowolona.”

Anne Frank, „Dziennik Anne Frank”, 11 kwietnia 1944

Anne Frank jest jednym z półtora miliona żydowskich dzieci, które zostały zamordowane przez nazistów i ich popleczników. Umarła dlatego, że była Żydówką. Gdy to się stało, miała zaledwie 15 lat. Historia jej życia została zaprezentowana w pierwszej części wystawy.

Żyjemy w innych czasach. Różnice pomiędzy naszą współczesnością a rzeczywistością Anne Frank są ogromne. Jednak niektórzy wciąż są dyskryminowani. Ludzie nadal wykluczają innych na podstawie tego jacy są lub jak wyglądają.

Dyskryminacja zdarza się codziennie, na całym świecie. W Polsce i w wielu innych państwach, dyskryminacja – niesprawiedliwe, nierówne traktowanie – jest prawnie zakazana. Każdego roku w naszym kraju toczą się setki postępowań i wydawane są setki wyroków w związku z przestępstwami popełnianymi z nienawiści (motywowanymi dyskryminacją).

W tej części wystawy Batja, Büsra, Dylan, Jim, Kim i Michiel opowiedzą o sobie oraz o tym, jak radzą sobie z uprzedzeniami i dyskryminacją.

Dlaczego ludzie źle traktują innych? Czy nie potrafimy być sobą bez dyskryminowania? Czy wszyscy nie urodziliśmy się równi?

Maj 1935

Maj 1936

Maj 1937

Maj 1938

Maj 1939

Maj 1940

Maj 1941

Maj 1942

Maj 1943

Maj 1944

Büsa

„Nie mam wielu przyjaciół, ale ci których mam, wiele dla mnie znaczą.”

„Dla mnie bycie muzułmanką oznacza bycie spokojną, szczerą i otwartą. Jest mi przykro, że niektórzy wypaczają islam i psują mu reputację. W ten sposób tworzą obraz, który inni przenoszą na wszystkich muzułmanów.”

„Moja rodzina jest ważną częścią mojego życia. Pomimo wielu problemów, wszyscy jesteśmy ze sobą bardzo blisko.”

Jestem...

22

Jesteś chłopcem czy dziewczyną? Gdzie się urodziłeś(-aś)? Gdzie dorastałeś(-aś)? Jesteś religijny(-na)? Co robisz w wolnym czasie? Co lubisz jeść? Kim chcesz zostać, gdy dorośniesz? Twoje odpowiedzi na te pytania tworzą obraz tego kim jesteś i jak siebie postrzegasz.

To jest twoja tożsamość. Ona nieustannie się zmienia; inaczej odpowiada się na niektóre pytania, gdy ma się 21 lat, a inaczej, gdy ma się 12. Oczywiście, niektóre odpowiedzi pozostaną niezmiennie. Miejsce, w którym się urodziłeś(-aś) lub kolor twojej skóry nigdy się nie zmienia.

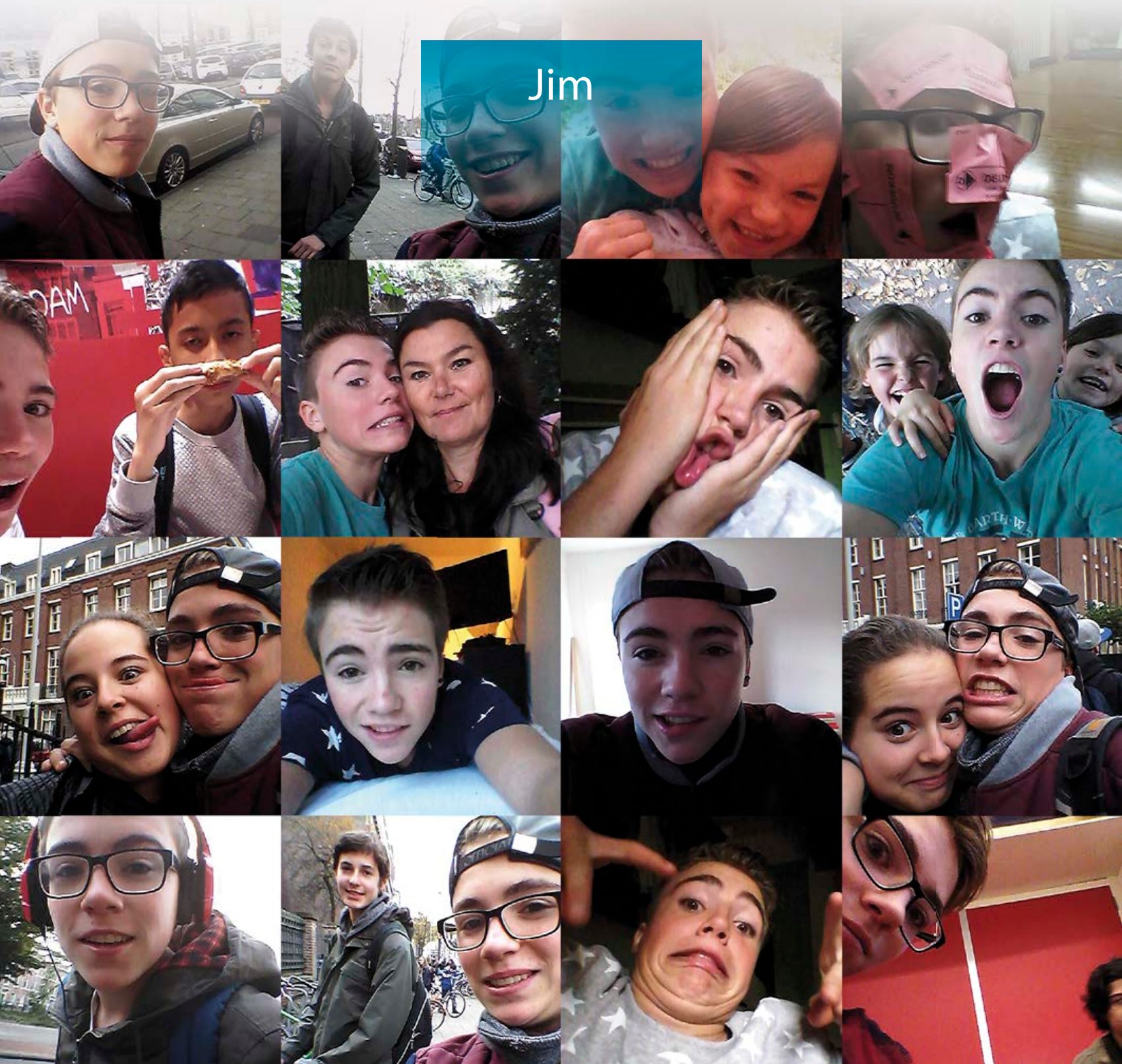
Na twoją tożsamość składa się wiele elementów. Nigdy nie jest się tylko kimś religijnym, tylko dziewczyną, tylko kimś zabawnym czy wege; ma się wiele tych cech naraz. Zapewne chciałbyś(-abyś) samodzielnie decydować o tym, kim jesteś i jak inni cię postrzegają. W zależności od sytuacji inaczej się przedstawiasz. Podczas rozmowy o pracę nie opiszesz się w ten sam sposób, jak w czasie rozmowy z nowymi znajomymi. Kim jestem?

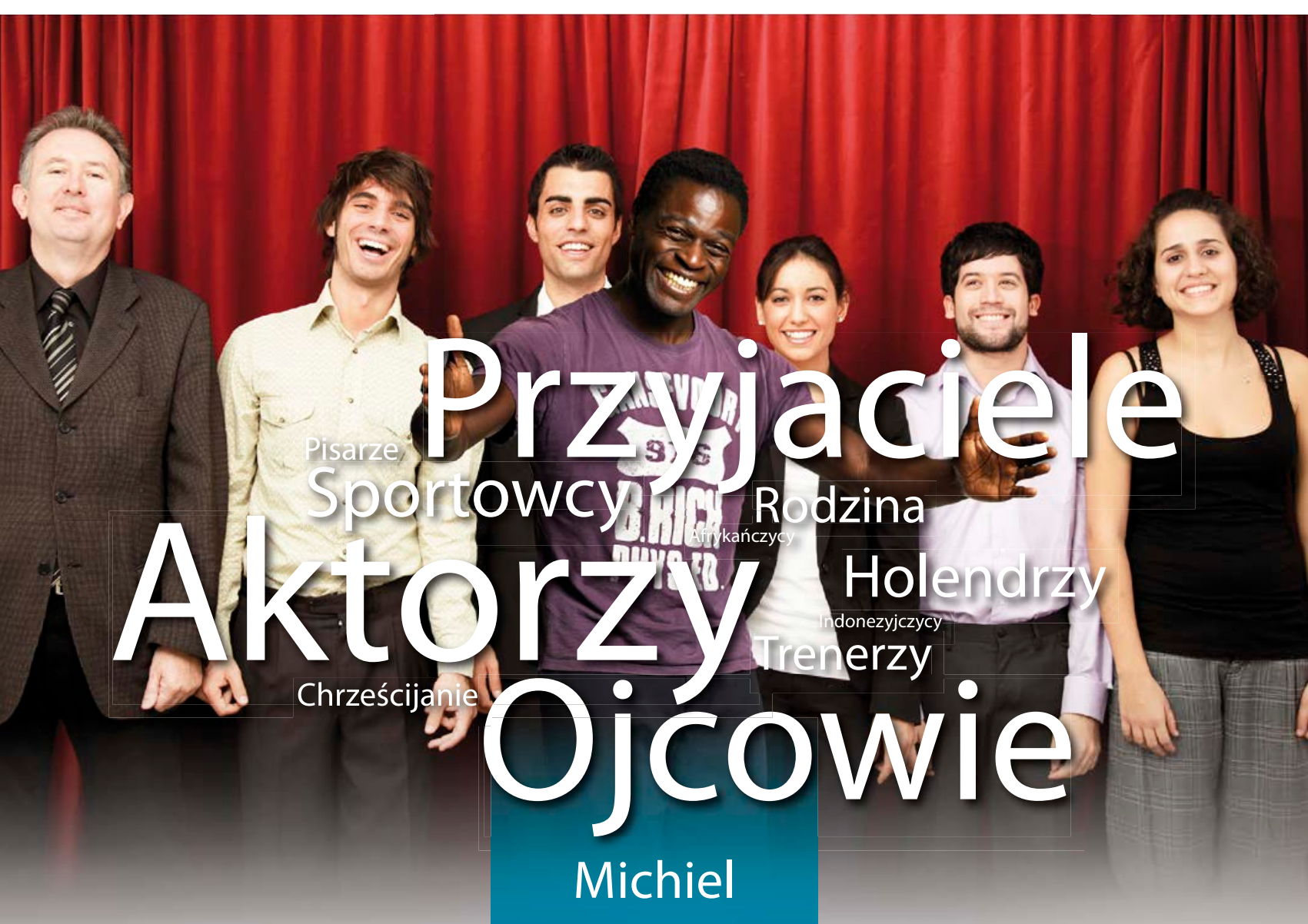
„Jestem Jim! Nade wszystko lubię harcerstwo i zawody w boccie.”

„Przyjaźń jest dla mnie bardzo ważna. Prawdziwy przyjaciel to ktoś, kogo się zna od dawna, ktoś, kto pozwala ci być sobą i daje przestrzeń na zmiany.”

„Lubię grać w gry komputerowe. Irytuje to moją mamę, ale ona po prostu tego nie rozumie. To kwestia pokoleniowa.”

Jim

Pisarze

Sportowcy

Rodzina

Amykańczycy

Holendrzy

Indonezyjczycy

Trenerzy

Chrześcijanie

Aktorzy

Ojcowie

Michiel

„Od dziecka fascynuję się teatrem. Aktorstwo zawsze było moim marzeniem. Praca z innymi aktorami na scenie buduje silne relacje. Potrzebujemy siebie nawzajem, by nasz spektakl wyszedł fantastycznie.”

Przynależę do...

24

Kiedy siebie opisujesz, wybierasz słowa, które łączą cię z innymi, z grupami. Każdy z nas przynależy do różnych grup. Można być częścią grupy na podstawie własnej narodowości lub „członkostwa w klubie”. Większość grup, do których chce się należeć, można wybrać, np. grupę przyjaciół, klub sportowy czy zespół fanów ulubionej drużyny piłki nożnej. Wraz z dorastaniem, grupy, do których się przynależy, mogą się zmieniać. Niektóre wciąż będą dla ciebie ważne, inne mniej.

Twoja grupowa tożsamość stanowi ważną część tego, kim jesteś. Wspaniale jest należeć do różnych grup, szczególnie kiedy są one pozytywnie postrzegane. Na przykład, kiedy otrzymuje się owację na stojąco po koncercie, wszyscy współdzielą uczucie szczęścia i czujecie się silni jako grupa. Do jakich grup ty należysz?

„Gra na skrzypkach jest moją największą pasją. Uczęszczam do konserwatorium i kocham grać z innymi skrzypkami. Moje skrzypce dają mi energię.”

Kim

Artyści

Młodzi

Skrzypkowie

autorzy przemów

Osoby niepełnosprawne

Miłośnicy muzyki klasycznej

Uczniowie

Holendrzy

Rodzina

Dziewczyny

Przyjaciele

Cudzoziemcy

Michiel

„Jako aktor często jestem obsadzany w tych samych rolach. Obcokrajowiec, uchodźca, nielegalny imigrant lub ktoś, kogo holenderski jest słaby. Tylko dlatego, że jestem czarny i wpasowuję się w czyjeś wyobrażenia na temat tych ról.”

„W niektórych przypadkach kolor skóry określa, kim się jest. To po prostu przykre. Każdy powinien mieć możliwość decydowania, jaka część jego tożsamości jest najważniejsza, najbardziej dodająca otuchy, najlepsza.”

Przynależysz do...

25

Nie można wybrać każdej grupy, do której się należy. Rodzina, w której się wychowałeś(-aś), posiadana przez ciebie narodowość lub to czy jeździsz na wózku, to nie są kwestie zależne od twojego wyboru. Mimo to, te grupy mogą stanowić ważną część tego, kim jesteś. Lub nie. Ludzie mają w zwyczaju klasyfikowanie innych. Dzieje się to automatycznie i samo w sobie nie jest złe. Jednak nie jest dobrze postrzegać kogoś tylko przez pryzmat grup, do których dana osoba należy.

Ludzie mogą być postrzegani jako część grupy, z którą nie czują żadnego związku lub która nie jest dla nich ważna. Każdy jest uprzedzony do konkretnych grup w społeczeństwie. Uprzedzenia to przyjęte z góry poglądy na temat jakiejś grupy lub kogoś z grupy. Z reguły są one negatywne. Jeśli jest się uważanym(-aną) za część danej grupy, zostało się do niej zaszufladkowanym(-ą) na podstawie jednego aspektu tożsamości. W jakich grupach umieszczają cię inni ludzie?

„W szkole dzieci uważały, że do nich nie pasuję i traktowały mnie inaczej z uwagi na mój wózek inwalidzki. Kiedy byłam nastolatką, trudno mi było sobie z tym poradzić. Prawie przekonali mnie, że jestem nienormalna.”

„Niektórzy ludzie sądzą, że osoby z niepełnosprawnościami niczego nie osiągną. Myślą, że nic nie możemy zrobić i nie mamy własnych marzeń. Po prostu jest im nas żal.”

Kim

Osoby z niepełnosprawnością

NERDY

DYSKRYMINUJĄ MNIE

Michiel

GAPIĄ SIĘ NA MNIE

Kim

WYKLUCZAJĄ MNIE

CUDZOZIEMCY

OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE

Kim: gapią się na mnie i wykluczają mnie

„Jeżdżę na wózku, co sprawia, że ludzie często się gapią. Zastanawiają się, czy jestem upośledzona. Kiedyś kupiłam bilet do kina. Winda nie działała, więc nie miałam jak wejść do środka. Nie chcieli oddać mi pieniędzy. Nikt z obsługi kina nie zareagował, nawet słownie. Koniec końców, mój brat wniósł mnie po schodach.”

Michiel: dyskryminują mnie

„Ze względu na kolor mojej skóry odrzuca się mnie podczas rozmów o pracę, nadal nie potrafię tego zaakceptować. Sprawia mi to ból i dużo czasu zajmuje pogodzenie się z tym. Bardzo to na mnie wpływa.”

Opluwani i wykluczani

Jeśli zostajesz przez innych zaszufładowany(a) negatywnie, nie masz możliwości pokazania się z innej strony. Twoje pochodzenie może być często przedmiotem dyskusji, ale nie jest to coś, co możesz zmienić. Co gorsza, z powodu zaszufładowania ludzie mogą być wobec ciebie uprzedzeni lub nadać ci etykietę „złej osoby”.

Uprzedzenia to po prostu myśli w naszej głowie. Dopóki ich nie wyrażamy, nikogo nie krzywdzimy. Dyskryminacja jest zachowaniem wymierzonym w innych. Dyskryminowani ludzie są źle traktowani z powodu naszych uprzedzeń, dotyczących tego jak wyglądają, ich etniczności, preferencji seksualnych, religii czy koloru skóry. Dyskryminacja może się przejawiać na wiele sposobów np.: w słownym znieważaniu, wykluczaniu, fizycznym znęcaniu się, takim jak plucie albo bicie. Czy kiedykolwiek zdarzyło ci się kogoś dyskryminować? A może sam(a) byłeś(-aś) ofiarą dyskryminacji?

Batja: urażona

„Ludzie rzadko kiedy bezpośrednio komentują moją żydowską tożsamość. Mimo to, media wypełnione są opowieściami o ludziach nienawidzących Żydów. Biorę to do siebie, czuję się urażona.”

Dylan: wyzywany i opluwany

„Po prostu jestem kobiecym mężczyzną. Ludzie pragną mnie zaszufładować, ale nie ma „szufładki” dla takich jak ja. Jestem gejem, ale nie osobą trans. Kiedy ludzie to słyszą, niektórzy czują się nieswojo, inni denerwują się. Ktoś napluł mi w twarz. Za to, że jestem, jaki jestem. To najgorsze co mnie spotkało. Już wolałbym mieć podbite oko. Opluwanie sprawia, że czujesz się, jakbyś był niegodny pobicia. Tak, jakby szkoda było na ciebie wysiłku.”

MUZUŁMANKI

AZJACI

WYZYWANY

OPLUWANY

Dylan

URAZONA

Batja

GEJE

ŻYDZI

CHULIGANI

Michiel:

„W niektórych przypadkach, by sobie z tym poradzić, najlepiej jest to zignorować, potraktować z humorem.”

Kim:

„Moja niepełnosprawność jest częścią mnie, nie mogę tego zmienić. Jednak chcę podchodzić do niej pozytywnie. Mam własne marzenia i cele, pragnę je osiągnąć, pomimo tego, że jeżdżę na wózku.”

Radzić sobie z...

27

Jak radzić sobie z dyskryminacją, jeśli jest się jej ofiarą? Reagować? Ignorować? Sposób, w jaki doświadcza się dyskryminacji i odpowiada na nią, różni się w zależności od osoby. Dyskryminacja ma wielki wpływ na człowieka, który jest jej ofiarą. Jeśli jesteś dyskryminowany(a), na przykład ze względu na to jak wyglądasz, czy jaką masz orientację seksualną, ważnym jest, byś to zgłosił(a) i o tym mówił(a).

Dylan:

„Nie mogę pozwolić, by mnie to dotknęło. Naprawdę nie mogę. Zwariowałbym. Nie obchodzi mnie, co sobie o mnie myślisz, po prostu nie chcę tego słyszeć.”

W Polsce, tak samo jak w wielu innych krajach, dyskryminacja (niesprawiedliwe, nierówne traktowanie) jest prawnie zakazana. Każdego roku toczą się setki postępowań i wydawane są setki wyroków w związku z przestępstwami popełnianymi z nienawiści. Jedynie ułamek dyskryminowanych osób zgłasza przemoc na policję. Niektórzy boją się konsekwencji, inni – co najprawdopodobniej jest głównym powodem – uważają, że nie przyniesie to im niczego dobrego.

Batja:

„Ludzie, którzy upokarzają Żydów lub wyzywają ich, z reguły nie wiedzą, co to znaczy być Żydem. Kocham żydowską kulturę, staram się pokazywać, co ona w sobie skrywa jak największej liczbie moich przyjaciół.”

Batja:

„Otwórz się na innych. Nieważne na kogo. Na wszystkich.”

Büsra:

„Bądź świadom(a) swoich własnych uprzedzeń i obal je. Traktuj innych tak, jakby byli równi, tacy właśnie są!”

Dylan:

„Każdy może stać się ofiarą niesprawiedliwości. Jeśli będziesz robić to co inni robili dla ciebie, kiedy byłeś(-aś) w tarapatkach, wszystko będzie w porządku, nie sądzisz?”

A ty?

Co możesz zrobić, by przeciwdziałać wykluczaniu i walczyć z dyskryminacją? Jakie masz uprzedzenia? Każdy jest uprzedzony wobec pewnych grup. Nie można jednak pozwolić, by niechęć decydowała o naszym zachowaniu. Trzeba się pilnować. Zadawać pytania! Dlaczego posiadasz negatywne wyobrażenia na temat jakiejś osoby lub grupy? Skąd one się wzięły? Możesz stanąć twarzą w twarz z dyskryminacją również jako jej przypadkowy świadek. Należy wtedy porozmawiać z ofiarą, czy to po zaistniałej sytuacji, czy w jej trakcie. Nie zawsze można sprzeciwić się oprawcy. Pomóc innym można tylko wtedy, kiedy sytuacja na to pozwala i kiedy jest to bezpieczne.

Co zrobisz, by przeciwdziałać uprzedzeniom i dyskryminacji?

Michiel:

„Jeśli ludzie zaczną poświęcać więcej czasu na wspieranie innych i słuchanie siebie nawzajem, doprowadzi to do pozytywnych rzeczy. Tutaj chodzi o to, jaką ktoś ma historię, nie o kolor skóry.”

Jim:

„Każdy z nas jest inny. Oceniaj kogoś po tym, co robi, nie kieruj się niczym innym.”

Kim:

„Cieszyłabym się, gdyby ludzie pozwolili sobie na bycie zaskakiwanymi przez innych. W ten sposób poszerzyliby własne horyzonty.”